

Golvbyte i Glömminge kyrka

Arkeologisk kontroll 2025

Glömminge kyrka 1:2, (L1955:2213), Glömminge socken, Mörbylånga kommun, Öland

Ulrika Söderström

Arkeologisk rapport 2025:22

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Golvbyte i Glömminge kyrka

Arkeologisk kontroll 2025

Glömminge kyrka 1:2, (L1955:2213), Glömminge socken, Mörbylånga kommun, Öland

Författare
Copyright
Redaktion
Kartor

Ulrika Söderström
Kalmar läns museum 2025
Anna-Karin Karlsson, Stefan Siverud
Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från
Lantmäteriverket
Kalmar läns museum
1400-352X

Förlag
ISSN

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	10
Syfte och frågeställningar	14
Metod och genomförande	15
Resultat	17
Tolkning	25
Åtgärdsförslag	26
Referenser	27
Tekniska och administrativa uppgifter	28
Bilagor	29

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Sammanfattning

Svenska kyrkan, genom Södra Ölands pastorat, har för avsikt att skapa en ny samlingsyta i Glömminge kyrkas sydvästra del och har därför ansökt om tillstånd från Länsstyrelsen i Kalmar län att dels ta bort befintlig inredning och golvkonstruktion, dels ersätta det gamla golvet med ett nytt. Då det befintliga trägolvet ska ersättas med ett nytt kalkstensgolv omfattar även arbetsföretaget schaktning/handgrävning ner till ca 0,4 meter från den befintliga golvnivån för att möjliggöra uppbyggnaden det nya golvet.

Glömminge kyrka har anor från tidig medeltid (ca 1100) och är registrerad som möjlig fornlämning i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister (L1955:2213). Med anledning av detta fick Museiarkeologi sydost i uppdrag av Länsstyrelsen i Kalmar län att genomföra en arkeologisk kontroll. Syftet med uppdraget var att förhindra att fornlämningen skadas vid det planerade markgreppet. Fältarbetet genomfördes vid två tillfällen under april 2025.

Den första kontrollen genomfördes då inredning samt två golvlager borttagits. Efter en inledande metalledetektering av den ca 4x5 meter stora frilagda ytan dokumenterades det underliggande bjälklaget och utfyllnadslagret genom handritning. Därefter handgrävdes två rutor/schakt i den södra respektive norra delen av ytan. Detta för att undersöka utfyllnadslagrets beskaffenhet samt om det fanns något av arkeologiskt intresse som kunde komma att ta skada av markgreppet. Den andra kontrollen skedde någon vecka efter den första då utfyllnadslagret avlägsnats genom handgrävning ned till ca 0,4–0,5 meters djup.

Resultaten visar att utfyllnadslagret under de två befintliga golvnivåerna var ca 0,45–0,50 meter tjockt. Lagret bestod av träflis, kalkbruk samt större och mindre kalkstenar liggande i finkornig brun sand. Ett sparsamt inslag av fönsterglas, spik och fragmenterade tegelpannor kunde noteras. I den norra delen, där det från tidigare undersökningar fanns uppgifter om att spår av den medeltida kyrkans södra yttermur påträffats, var utfyllnadslagret mycket poröst pga. det rikliga inslaget av sand. Ett antal huggna kalkstenar som påträffades löst liggande i profilkanten. Dessa kan möjligen ha utgjort delar av kyrkans grundläggning. Inget annat av antikvariskt eller arkeologiskt intresse kunde iaktas vid tillfället i denna del. I den södra delen framkom vid rutgrävningen en kalkstensläggning liggande på vad som föreföll vara resterna av ett plankgolv ovanpå ett homogent, mörkbrunt jordlager. Detta tolkades inledningsvis som resterna efter en äldre golvnivå. Vid den andra kontrollen kunde det dock konstateras att detta "golvlager" täckte ett förhållandevis välbevarat kalkstensgolv som fanns under resterna av plankor och det mörkbruna jordlagret. Kalkstensgolvet fanns bevarat i stort sett över hela undersökningsytan.

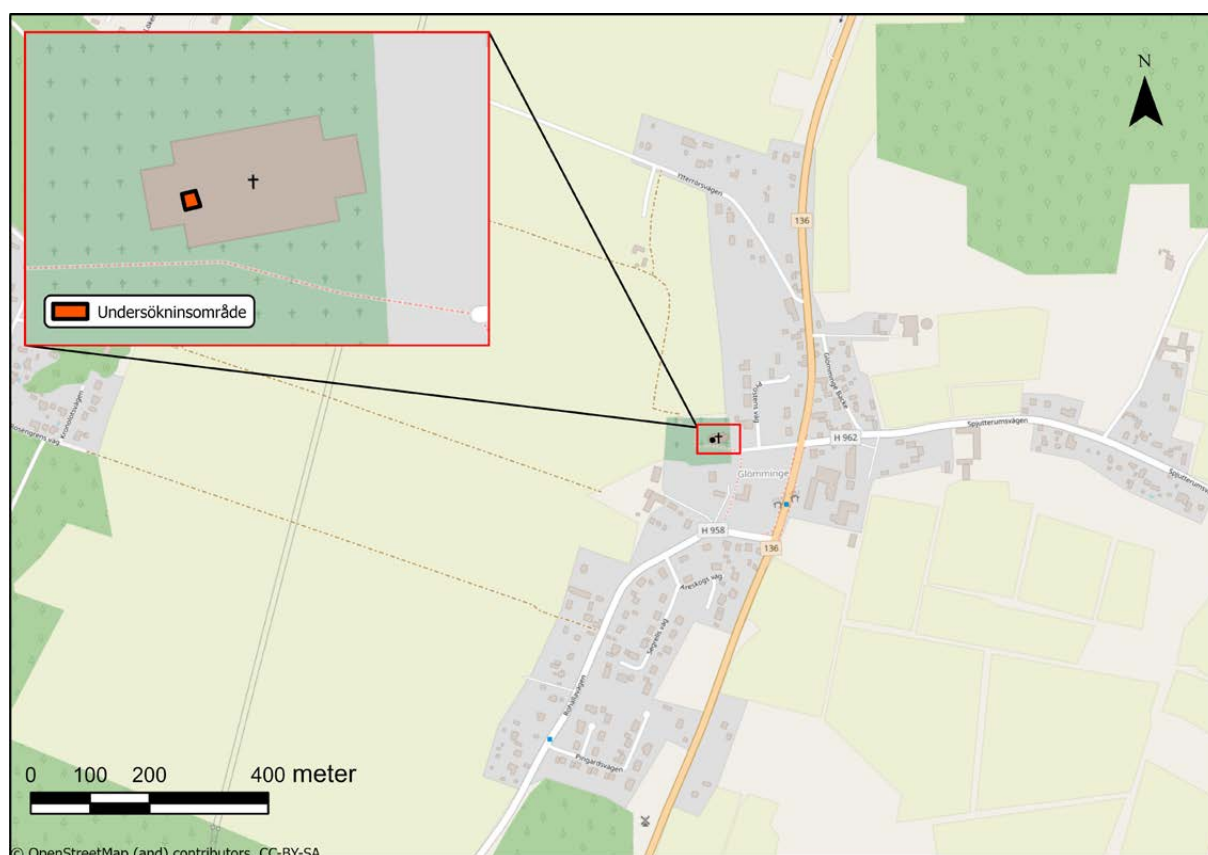
Kalkstensgolvet tolkas som det ursprungliga golv som lades in när kyrkan byggdes ut åt söder med en korsarm efter år 1250 (Broström 1976). Golvet påträffades ca 0,50–0,55 meter under den moderna golvnivån. Ett fåtal fynd påträffades och togs tillvara vid friläggningen av golvet, däribland tre mynt, ett bleck i cu-leg, samt en nyckel i järn.

Inledning

Svenska kyrkan, genom Södra Ölands pastorat, planerar att skapa en ny samlingsyta i Glömminge kyrkas sydvästra del (fig. 1 och 2). För att kunna genomföra arbetsföretaget behöver dels den befintliga inredningen och golvkonstruktionen i trä tas bort, dels schaktning/handgrävning av ytan genomföras ned till ca 0,4 meter under kyrkorummets nuvarande golvnivå för att möjliggöra uppbyggnaden av ett nytt kalkstensgolv.

Då Glömminge kyrka har anor från tidig medeltid (ca 1100) och är registrerad som möjlig

fornlämning i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister (L1955:2213) beslutade Länsstyrelsen Kalmar län (LST) dels om att borttagandet av befintliga bänkar och golv skulle ske med antikvarisk medverkan i enlighet med kap 4 KML (LST dnr. 433-4336-2024), dels att borttagandet av det underliggande golvet från 1819 och det efterföljande schaktningsarbetet skulle ske med arkeologisk kontroll i enlighet med kap 2 KML (LST dnr. 5423-2024). Kalmar läns museum fick uppdraget att genomföra båda arbetena. Den antikvariska medverkan har genomförts av

Figur 1. Översiktsbild Glömminge kyrka med den aktuella ytan inuti kyrkan markerad.

Figur 2. Platsen i kyrkans sydvästra del som valts ut för att skapa en ny samlingsyta. Foto från O.

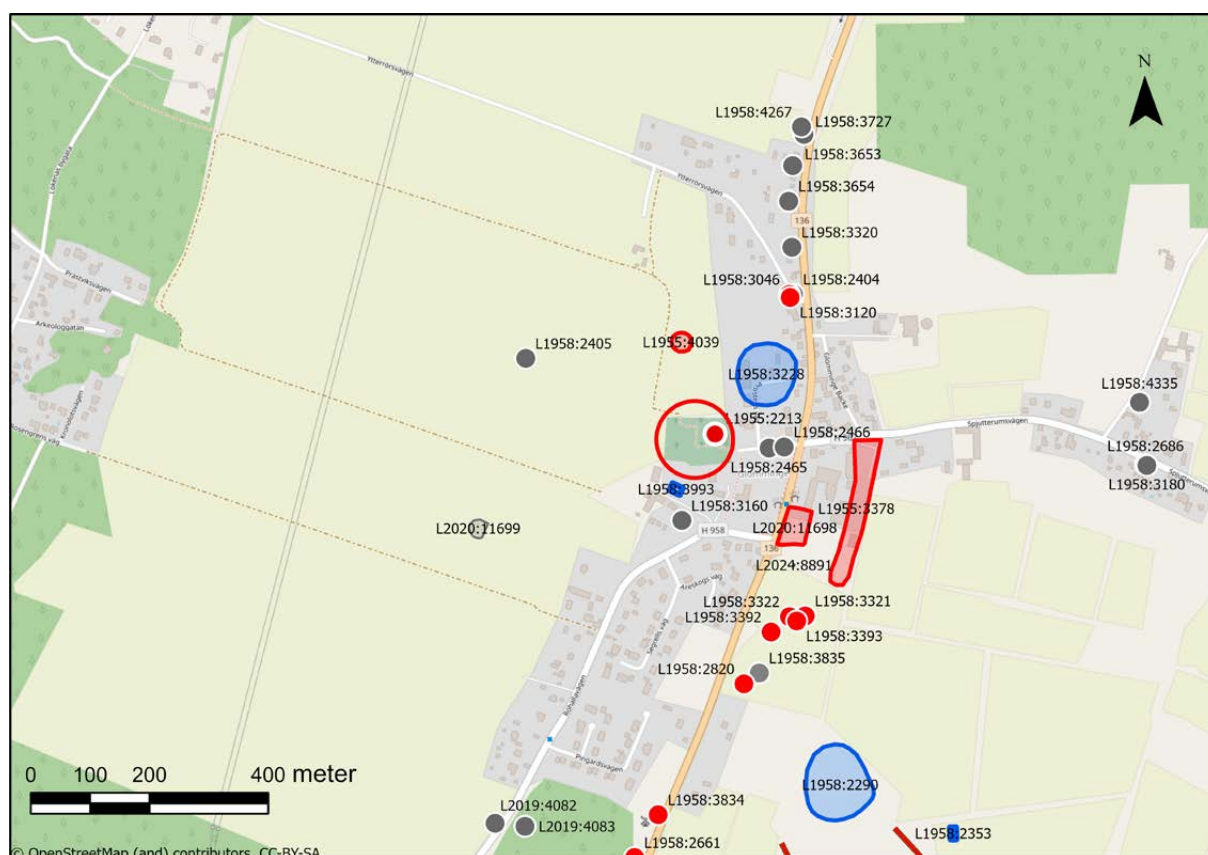
bebyggelseantikvarie Liselotte Jumme, Kalmar läns museum, ansvarat. Detta arbete avrapporteras separat. En gemensam antikvarisk konsekvensbedömning lämnades in till Länsstyrelsen i Kalmar län 2025-05-12, inför pastoratets ansökan om tillstånd för det nya golvet (bilaga 1).

Den arkeologiska kontrollen genomfördes av Museiarkeologi sydost vid Kalmar läns museum. Kontrollen skedde vid två tillfällen, under en hel dag 2025-04-07 samt under en halvdag 2025-04-28. Ansvarig för fältarbetet var arkeolog Ulrika Söderström som också ansvarat för rapporten. Kostnadsansvarig uppdragsgivare var Södra Ölands pastorat.

Topografi och fornlämningsmiljö

Glömminge samhälle ligger utmed väg 136 mot Borgholm, just där vägen går ner i en markant svacka. Prästgården och kyrkan ligger på västra sidan om vägen och mittemot på östra sidan ligger Glömminge skola. Området med kyrkan ligger på sluttande mark nedanför landborgen. Den äldre bebyggelsen finns huvudsakligen på landborgen, medan själva Glömminge by brer ut sig i öster. Både söder och norr om kyrkan har en modernare permanentbebyggelse vuxit upp. Såväl kyrkan som byn är omgiven av åkermark.

Området kring Glömminge kyrka är rikt på fornlämningar (fig. 3). Längs landborgen i söder finns ett gravfält bestående av bl.a. flera högar (L1958:4428, L1958:2660, L1958:2661) och en stensättning (L1958:3834). Inom samma gravfält undersöktes på 1970-talet flera rika vapengravar från romersk järnålder (Rasch 1991). Ytterligare gravar finns registrerade norr om dessa, på östra sidan om vägen (t ex L1958:2820 och L1958:3392), vilka bör ses som del av ett och samma gravfält (Schulze 2007:3). I området runt kyrkan finns

Figur 3. Fornlämningsbilden i närområdet kring Glömminge kyrka.

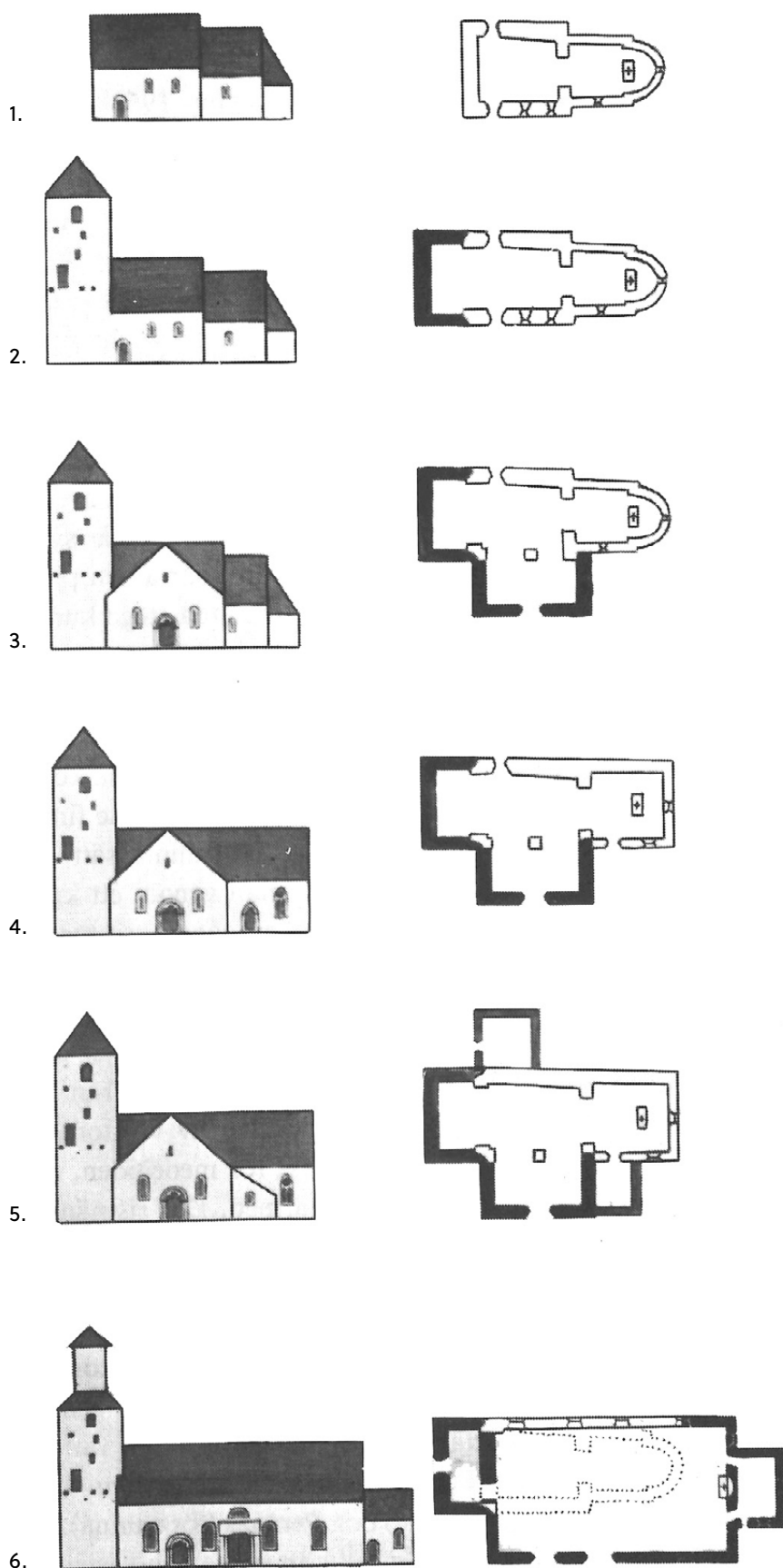
även ett antal boplatser registrerade. I åkermarken norr om kyrkan förundersöktes i början av 1990-talet en boplat (L1958:3228) i samband med planer på bostadsetableringar. Här påträffades enligt uppgift flera härdar men lämningarna lämnades orörda utan undersökning (Schulze 2007:3). År 2010 undersöktes ytterligare en boplat, L1955:4039, med ett stort antal anläggningar som resultat, däribland flera härdar och stolphål. Anläggningarna daterades till förromersk järnålder (Lindblom 2010).

I anslutning till Glömminge skola har flertalet arkeologiska undersökningar genomförts. I början av 1990-talet gjordes en arkeologisk utredning och förundersökning inför tillbyggnad av skolan. Vid undersökningarna påträffades en boplat (L1955:3378) med ett flertal anläggningar, däribland härdar och en smidesgrop. Anläggningarna daterades till perioden folkvandringstid–tidig medeltid (Källström & Schulze 2010). Under 2020-talet har ytterligare undersökningar resulterat i boplatslämningar inom området. År 2020 gjordes en arkeologisk utredning sydväst om skolan med både anläggningar och kulturlager som resultat (L2020:11698). Från ytan insamlades också fynd av bl.a. pilspetsar, knivar, mynt och en blyplomb, vilka placerar lämningarna till järnålder–medeltid (Stibéus 2021). I samband med planerad byggnation av en ny idrottshall genomfördes år 2024 en arkeologisk förundersökning och en arkeologisk undersökning (Nilsson 2024, 2025). Undersökningarna resulterade dels i ytterligare kunskap om boplaten L1955:3378, dels i en nyregistrerad boplatslämning i södra delen av området (L2024:8891). Den sistnämnda bestod i en avfallsgrop med brända och obrända ben, samt fynd av bl.a. järn och näver. Resultaten av förundersökningen visade även att boplaten L1955:3378 hade större utbredning än tidigare känt. Totalt framkom 15 anläggningar, inklusive stolphål, kokgropar och avfallsgropar. En keramikskärva med snörornamentik gav också en bild av en äldre boplatshusfas under stenålder (Nilsson 2024). Slutundersökningen hösten 2024

resulterade i 59 nya anläggningar som primärt utgjordes av stolphål, lager och gropar. Utöver detta framkom även ett grophus, vilket utifrån stolphål, keramikskärvor, sländtrissor och benmaterial har ¹⁴C-daterats till yngre järnålder (ca 670–890 e.Kr.). Lämningarna tolkas som spår efter en småskalig bosättning med spår av hantverk, matberedning och ölbrygging. ¹⁴C-analys daterar platsen från yngre järnålder (AD 662–850) till medeltid (AD 1303–1408). Sammantaget ger detta en bild av Glömminge som en by med mycket lång kontinuitet, från stenålder till nutid.

Glömminge kyrkas äldsta delar härrör från 1100-talet. Den ursprungliga kyrkan bestod av ett långhus med absidkor i öster, men den har sedan succesivt byggts ut och närmast fördubblats i storlek (Rajala 2006; Jumme 2009, 2023). Redan under senare delen av 1100-talet byggdes det ännu bevarade västtornet och under 1200-talet revs den ursprungliga södra långsidan och ersattes av en korsarm. Fundamentet till den södra långsidan antas ligga kvar under dagens mittgång, och kant i kant med den nu aktuella undersökningsytans norra avgränsning. Kring 1300-talet ersattes absidkoret av en rak avslutad kor och kyrkan kom att förlora mycket av sin ursprungliga karaktär. De största förändringarna ägde emellertid rum under 17–1800-talet då kyrkan utvidgades kraftigt, både i öster och i söder. Endast delar av den norra väggen antas vara från den ursprungliga medeltida kyrkan (Boström 1976; Jumme 2023, fig. 4).

Kalmar läns museum har tidigare utfört två arkeologiska undersökningar inne i kyrkan (Rajala 2006; Jumme 2009). Med anledning av läktarutbyggnad samt dragning av VA-ledningar år 1986 utfördes en arkeologisk undersökning inne i kyrkans NV del. Resultaten visade att den norra väggen var försedd med en murad bänk, sedermera kallad för murklack (Jumme 2009). Cirka 0,5 m under dagens golvyta påträffades ett utfyllnadslager bestående av raseringsmaterial. Därunder påträffades tre golvnivåer, varav det understa som framkom på 1 m djup tolkades

Figur 4. Glömminge kyrkas byggnadshistoria återgiven av Ragnhild Boström och Gerd Fogde 1953. Den översta bilden visar kyrkans äldsta utformning, sannolikt 1100-talets först hälft eller mitt (1). Under 1100-talets senare hälft byggdes det ännu bevarade västtornet (2). Omkring år 1250 utvidgades kyrkan med en rymlig korsarm utanför sydportalen (3). Nästa förändring skedde omkring år 1300 (4), då absidkoret ersattes av ett rakt kor, lika brett som långhuset. Från 1400-talet och framåt fick kyrkan ytterligare tillbyggnader (5), som sakristian i söder direkt öster om korsarmen. Dess nuvarande form kom till i början av 1800-talet, då kyrkan var i stort behov av utvidgning och ombyggnation (6). Bild publicerad i Boström 1976, s. 77.

vara från 1100-talet. Golvet utgjordes av hårt packat kalkbruk med småsten och var skuren av en grav. Graven undersöktes inte närmare. Ett flertal metallfynd framkom vid undersökningen, bland annat 1700-talsmynt och knappar (Rajala 2006).

I samband med värmeinstallation i kyrkan år 2009 gjordes en byggnadsarkeologisk undersökning på den tidigare anträffade murklackens östra delar. I samband med denna konstaterades att murklacken byggts på som stöd för den norra väggen, sannolikt redan under tidig medeltid. När ytterligare en mindre yta intill murklackens södra del frilades återfanns ett utfyllnadslager i form av raseringsmassor samt hårt packad kalksand. Cirka 0,5 m under nuvarande golvnivå påträffades en golvläggning med oregelbundna men omsorgsfullt inpassade kalkstenar. Dessa har tolkats höra samman med det mellersta golvnivån som påträffades under utfyllnadslagren 1986, som också bestod av kalkstenar och som genom myntfynd daterades till 1700-talet. Samma stengolv återfanns även invid södra långhusväggen. Bland fynden kan nämnas taktegel från Lübeck, vilket dateras till 1600–1700-tal, samt ett mynt daterat till 1724.

Det golv som före undersökningen fanns i kyrkans sydvästra del utgjordes av ett upphöjt trägolv som anlades på 1920-talet. Inför tillståndsansökan för det nu aktuella arbetsföretaget gjordes två mindre titthål för att undersöka hur det såg ut under det befintliga golvet. Byggnadsantikvarie Liselotte Jumme stod för antikvarisk medverkan vid ingreppet. Direkt under det befintliga golvet återfanns ett trägolv som tolkades vara från den stora ombyggnaden av Glömminge kyrka år 1819. I det norra titthålet, närmast mittgången, kunde man lyfta på lösa golvplankor och det konstaterades att det under nästa golvnivå fanns ett utfyllnadslager på 0,6 m djup. Det fanns en förhoppning om att kunna utvidga titthålet i norr mot mittgången, för att på så sätt klargöra huruvida fundamentet till den medeltida södra långsidan fanns bevarad, men utvidgningen hindrades av en bärande träbalk till det befintliga golvet¹. Utifrån detta blev en av frågorna för den arkeologiska kontrollen om det medeltida fundamentet till kyrkans södra vägg finns bevarad inom den aktuella undersökningsytan.

¹ Muntlig uppgift, Liselotte Jumme, 2024-07-04.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska kontrollen var förhindra att fornlämningen skadades i samband med det markingrepp som krävdes för att kunna lägga ett nytt kalkstensgolv på berörd yta i kyrkans sydöstra del.

I förfrågningsunderlaget angav Länsstyrelsen i Kalmar län att det fanns störst risk att stöta på något arkeologiskt eller byggnadsarkeologiskt

särskilt intressant i anslutning till kyrkans mittgång där rester av den medeltida kyrkan kunde finnas under golvet. LST framhöll som troligt att murarna var starkt påverkade av tidigare arbeten. Det angavs också att det skulle kunna finnas gravar under berörd yta men att dessa sannolikt låg djupare än de ca 0,40 meter som arbetsföretaget omfattade.

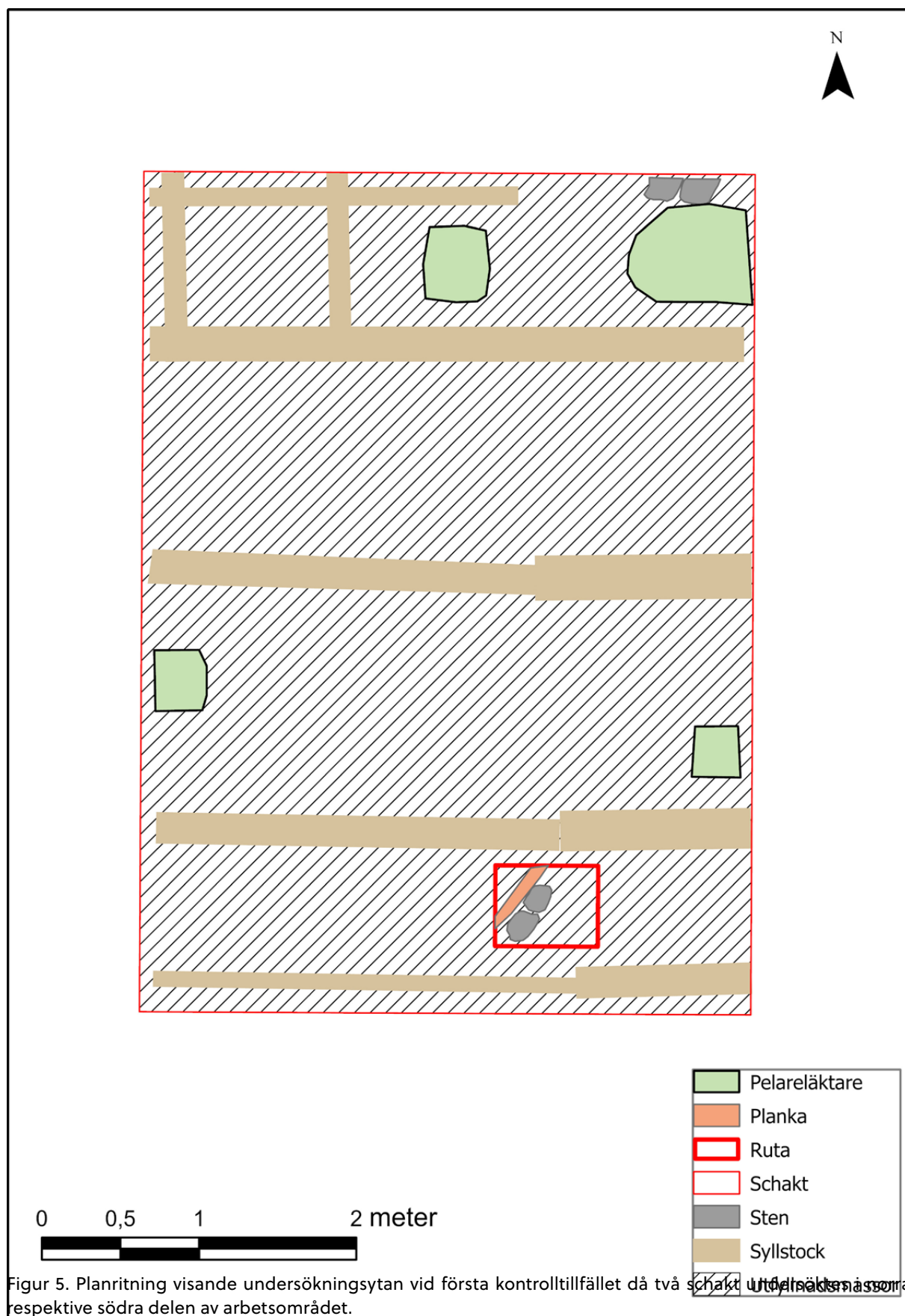
Metod och genomförande

I enlighet med undersökningsplanen inleddes den arkeologiska kontrollen med en avsökning av ytan med metalldetektor. Därefter mättes ytan upp för hand och en planritning upprättades på millimeterpapper (se fig. 5). Två mindre rutor/schakt togs upp inom ytan.

I den norra delen grävdes ett ca 1x1,5 meter stort schakt dikt an mot undersökningsområdets norra avgränsning. Detta för att kunna bedöma om det fanns bevarade lämningar efter den äldre kyrkans murar här. Handgrävning skedde ner till ca 0,45 meter under nuvarande golvnivå, varefter schaktet på nytt avsöktes med metalldetektor. Schaktet dokumenterades slutligen genom profilritning och fotografering (se fig. 5 och 7). I den södra

delen grävdes en mindre ruta om ca 0,65x0,65 meter. Rutan förlades till ca 1 meter in från kyrkans södra yttervägg. På samma sätt som i den norra delen handgrävdes rutan ner till ca 0,4–0,45 meter. Rutan dokumenterades på nämnda planritning (se fig. 4).

Vid det andra kontrolltillfället hade bjälklaget och fyllnadsmaterialet avlägsnats för hand ner till ca 0,45 meter under kyrkans golvnivå av ansvariga hantverkare. Ytan och framkomna lämningar dokumenterades genom en ny planritning, samt fotografering. Fynd som påträffades vid upptäckning av ytan omhändertogs för vidare hantering under efterarbetet (se bilaga 4).

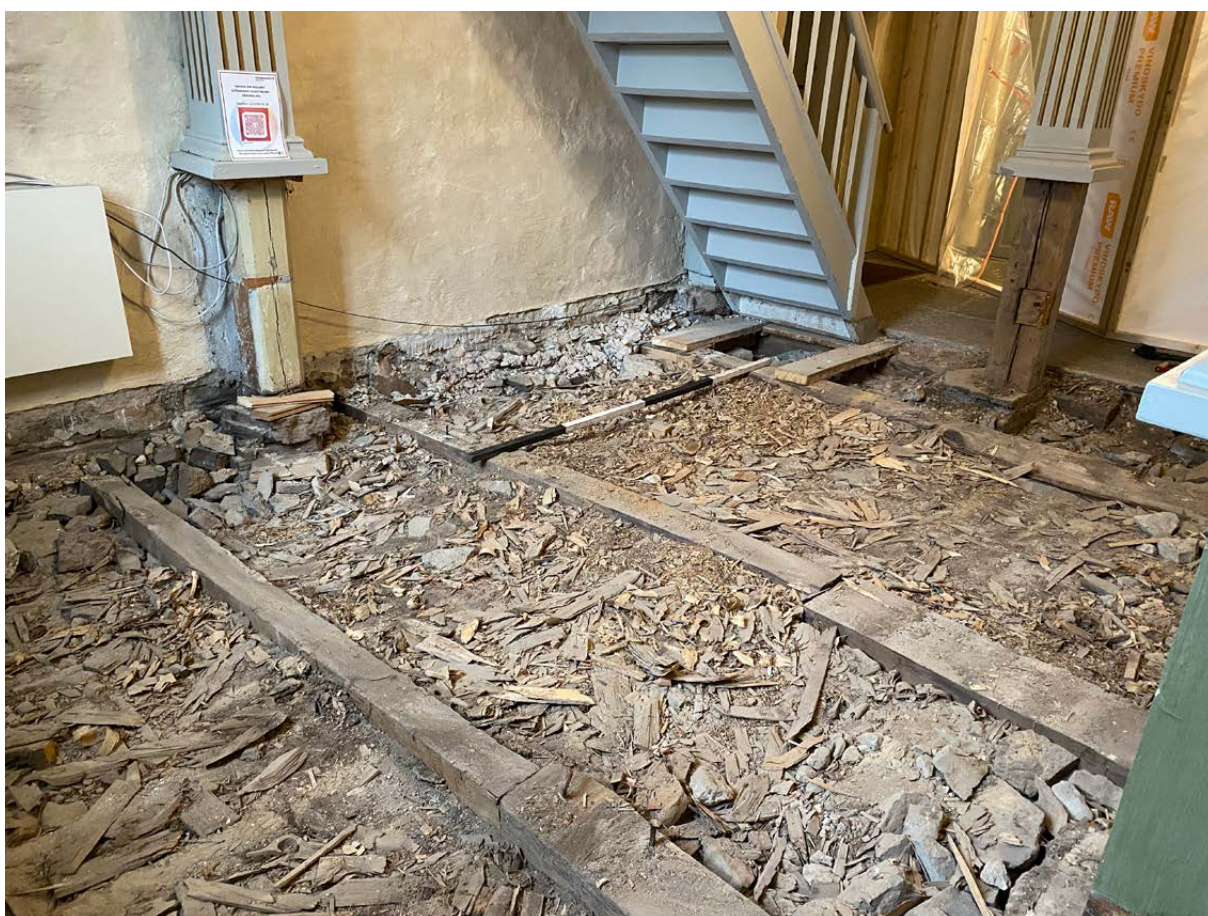

Resultat

Vid det första kontrolltillfället hade befintlig inredning, samt två nivåer golvlager borttagits på en ca 4x5 meter stor yta i kyrkans sydvästra del (fig. 5). Inom ytan hade fyra pelare bevarats, vilka bär upp den ovanför liggande läktaren, samt trappan som leder upp till densamma. Både pelare och trappan ska bevaras och fortsätta användas efter ombyggnationen. Golvbjälklaget, som även det hade sparats i läge, bestod av fyra kraftiga

bjälkar i ek (fig. 6). Mellan dessa fanns ett utfyllnadslager bestående av träflis, kalkbruk samt större och mindre kalkstenar liggande i finkornig brun sand.

Den inledande avsökningen av ytan med metall-detektor gav ett antal utslag av järn. Vid kontroll av utslagen konstaterades att det främst rörde sig om modernare spik. Därefter togs två

Figur 6. Bjälklaget under andra golvnivån och den däremellan utfyllda ytan var framtaget vid första kontrollen. På bilden syns tydligt massornas karaktär: mindre kalksten, träflis och sand. Foto från SO.

Figur 7. Lodfoto visande det norra schaktet, efter grävning ner till ca 0,4 meter. Foto från N.

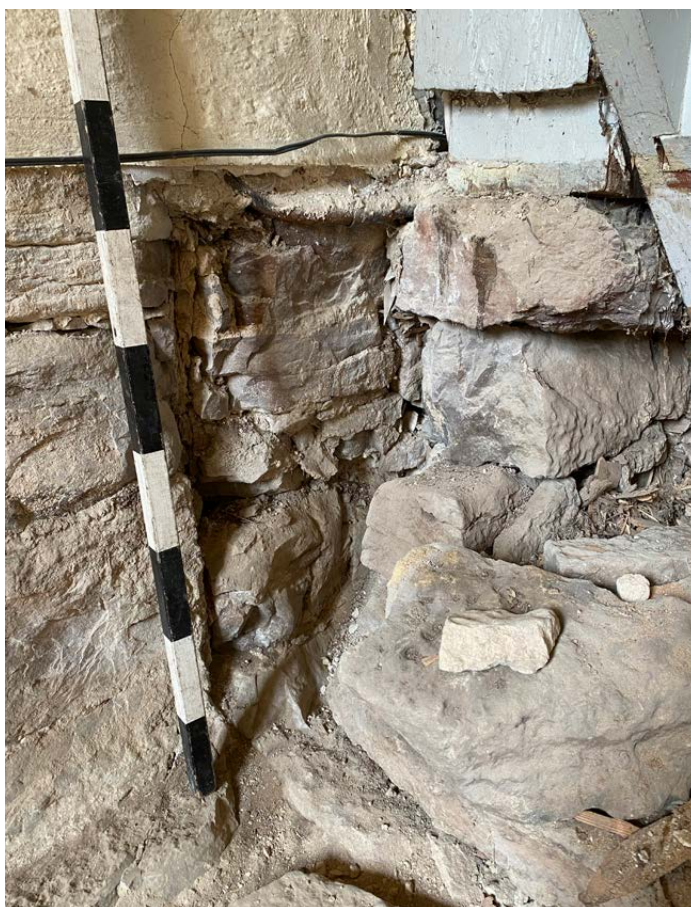
undersökningsschakt/rutor upp för att kunna bedöma utfyllnadslagrets karaktär, samt om det fanns lämningar av äldre karaktär som kunde komma att påverkas av arbetsföretaget. Från tidigare undersökningar fanns uppgift om att spår av den medeltida kyrkans södra murar kunde finnas i den norra delen, mot den nuvarande kyrkans mittgång, varför ett schakt förlades dikt an mot undersökningsytans norra avgränsning. Schaktet mätte ca 1x1,5 meter och grävdes ner till ca 0,45 m under nuvarande golvnivå (fig. 7). Fyllningsmaterialet bestod av den redan i ytan synliga träflisen, kalkbruk och mindre kalkstenar i finkornig brun sand, men även ett sparsamt inslag av fönsterglas och trasiga tegelpannor. I den norra schaktkanten var materialet mycket poröst på grund av den mörkbruna, finkorniga sanden (fig. 8). Här påträffades tre huggna kalkstenar som möjligen kan ha utgjort delar av den

äldre kyrkans grundläggning. Stenarna var dock inte del av någon intakt mur, utan låg förhållandevis löst mot en av de träbjälkar som burit upp 1800-tals golvet. Värt att notera är att det i den västra väggen, under läktartrappan och ca 0,25 meter in från arbetsområdets norra avgränsning, syntes spår av en möjlig yttervägg (fig. 9). Denna bör ha löpt i öst-västlig riktning i höjd med de stenar som noterades liggande i den undersökta rutan. I övrigt kunde inget särskilt av arkeologiskt intresse noteras i rutan.

Vid kontrollen noterades även att pelarna som hör till läktarunderbyggnaden stod på staplade, äldre kalkstenar, varav några föreföll ha spår av ristningar på sig (fig. 10a-b). Det är inte osannolikt att äldre gravstenar använts som byggnadsmaterial när läktarbyggnaden uppfördes under 1800-talet.

Den norra schaktkantens profil med den porösa sandfyllningen synlig samt löst lig-
gande kalkstenar. Foto från S.

Figur 9. I den västra ytterväggen, under
läktartrappan, kunde spår efter en möjlig
vägg noteras. Väggen har gått i öst-väst-
lig riktning och bör vara rester av kyrkans
södra yttervägg. Foto från O.

Figur 10a och b. Pelarna vilade på staplade kalkstenar, varav vissa hade spår av ristningar. Foto fr NV.

I den södra delen av arbetsområdet, ca 1 meter in från den södra ytterväggen, grävdes en meterstor ruta. Samma fyllningsmassor kunde konstateras och inte heller i denna del förekom några fynd eller spår av lämningar av äldre karaktär i fyllnadsmassorna. På ca 0,35–0,40 meters djup framkom emellertid tre flata kalkstenar som föreföll huggna och delvis liggande i läge (fig. 11). Vid framrensningen kunde det slås fast att stenarna var mellan 0,24–0,33 meter i diameter och låg i ett homogent mörkbrunt jordlager. I detta kunde en del av en planka noteras som gick in under stenläggningen (fig. 12).

Stenläggningen föreföll fragmentarisk men efter rensning av ytan runt om stenläggningen kunde det konstateras att det mörkbruna jordlagret fortsatte runt de framkomna stenarna och vidare in i schaktkanten. Då lämningarna framkom på det djup som arbetsföretaget som mest behövde gräva ner till beslutades att resterande delar av ytan skulle tömmas på fyllnadsmassor av

hantverkarna. Utifrån undersökningarna bedömdes risken som liten att fyllnadsmassorna skulle innehålla nya lämningar eller föremål av antikvariskt intresse ner till samma nivå. Instruktioner gavs för hur massorna kunde avlägsnas för hand på ett varsamt sätt och att låta stenar som framkom på djup om 0,4 meter eller strax därunder ligga kvar i läge för vidare arkeologisk dokumentation. Under tiden som arbetet med att tömma ytan på fyllnadsmassor pågick hölls arkeologen underrättad om arbetets fortskridande via telefon och sms. När hantverkarna påträffade ytterligare en stenläggning i den södra delen av ytan, vilken föreföll ligga ca 0,02–0,05 meter under den nivå som den påträffade kalkstensläggningen framkom på, återupptogs den arkeologiska kontrollen.

Det kunde då konstateras att det som först hade tolkats som resterna av ett äldre golv med mindre kalkstenar liggande på plankor i ett mörkbrunt jordlager dolde det faktiska golvet, vilket var konstruerat av större, huggna och rektangulära

Figur 11. I den södra delen av ytan framkom tre stenar som tycktes ligga i ett mörkbrunt, humöst jordlager lagt på träplankor. Foto från N.

Figur 12. En av träplankorna framrensad i anslutning till stenläggningen och synlig till höger i bild. Foto från N.

kalkstenar (fig. 13). För att bedöma golvets utbredning och bevarandegrad, samt för att kunna bedöma konsekvenserna av den planerade byggnationen, rensades ytan på ytterligare jord och sten. Resultatet visar att kalkstensgolvet bredde ut sig över i stort sett hela den upptagna arbetsytan (fig. 14). Det kunde även konstateras att golvet var förhållandevis välbevarat, inte minst i den södra delen av ytan (fig. 15 och 16). De stora kalkstenarna som golvet var uppbyggt av höll en förhållandevis jämn storlek, ca 1x0,65 meter. De mindre föreföll vara ditlagda som utfyllnad mellan de större och var därför mer oregelbundna i formen än de stora. Merparten mätte ca 0,25–0,3x0,3–0,4 meter. På ett ställe i den södra delen fanns en glipa mellan stenläggningen där det underliggande jordlagret var exponerat. Här var sanden tydligt svärtad av kol (fig. 17), vilket kan tyda på att det kan finnas arkeologiskt intressanta lämningar under det nu framkomna golvet. Då kalkstensgolvet framkom strax under den nivå under vilken det planerade arbetsföretaget inte ämnade

Figur 13. Under lagret av sand, mindre kalkstenar och rester av plankor dolde sig ett kalkstensgolv. Här syns delar av golvet i den sydöstra delen av ytan. Foto från N.

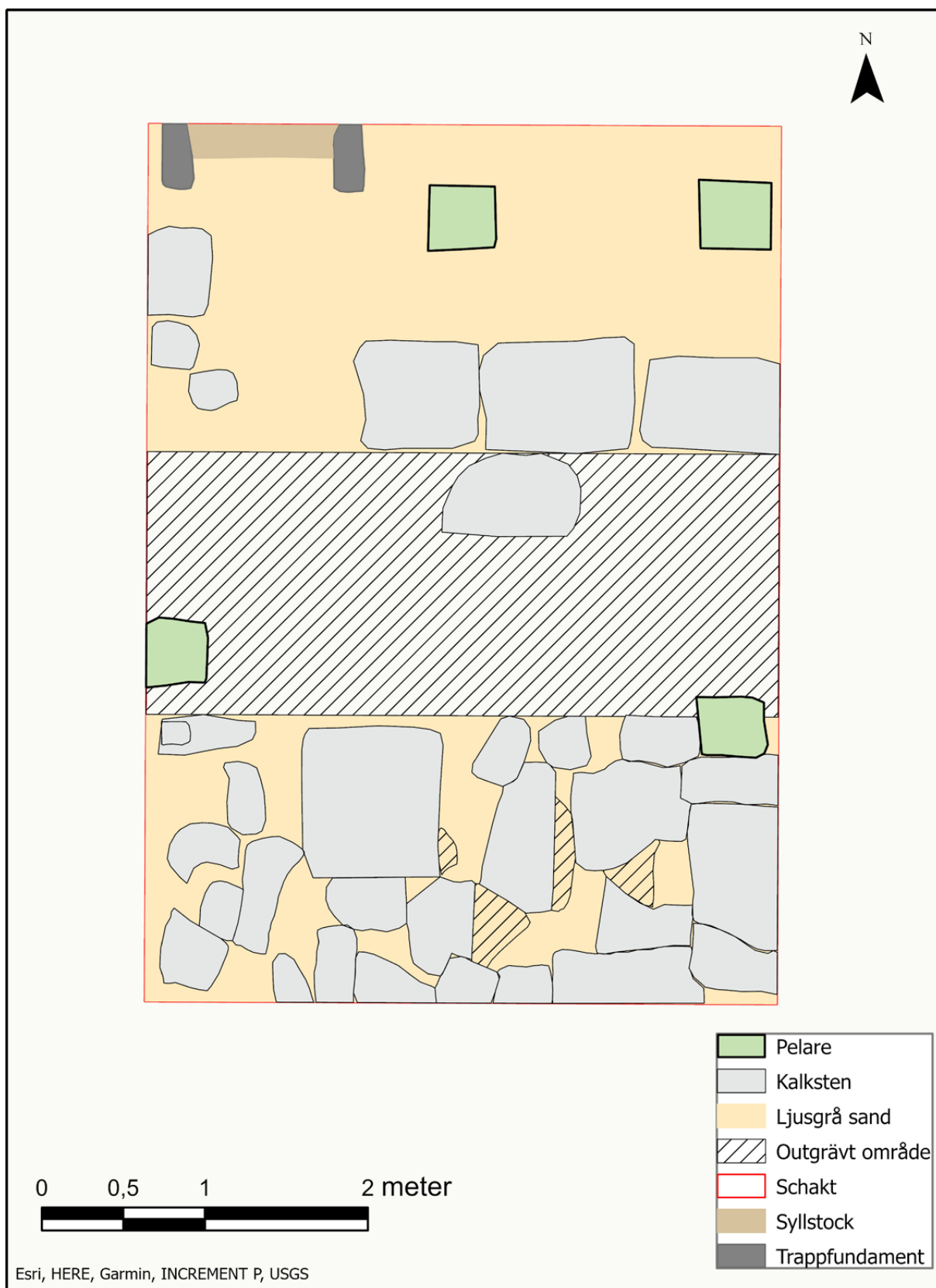

Figur 14. Kalkstensgolvet framträdde över stora delar av ytan vid rensning av det ovanpå liggande lagret. Foto från N.

att gräva för grundläggningen till det nya golvet, avslutades kontrollen.

Vid friläggningen av kalkstensgolvet påträffades ett fåtal fynd av arkeologiskt intresse: tre mynt, ett bleck i cu-leg, två knappar, samt en portnyckel i järn (se bilaga 3 och 4). Merparten av

metallfynden påträffades med hjälp av metalldektector. Mynten kunde bestämmas med viss säkerhet till att vara präglade för Karl XI år 1671, troligen i valören 1/6 öre, ett mynt för Ulrika Eleonora år 1719 (valör kan ej bestämmas), samt ett mynt präglat för Fredrik I år 1726 (valör kan ej bestämmas), se bilaga 4 för bilder.

Figur 15. Planritning visande undersökningsytan i fas 2 då stora delar av det påträffade kalkstensgolvet frilagts.

Figur 16. I den södra delen av ytan var golvet särskilt välbevarat. Foto från V.

Figur 17. I ett av mellanrummen mellan stenarna exponerades det underliggande jordlagret, här synligt svärtat av kol. Detta kan tyda på att det kan finnas ännu ej påträffade arkeologiska lämningar under kalkstensgolvet. Foto från N.

Tolkning

Det påträffade kalkstensgolvet är med största sannolikhet det golv som lades i samband med att Glömminge kyrka byggdes ut omkring 1250 med en rymlig korsarm utanför den dåvarande sydportalen (Boström 1976:78, se fig. 4). Korsarmen bör ha varit i bruk fram till dess att kyrkan återigen byggdes ut mot söder under 1800-talet. Det bör särskilt noteras att det vid den nu genomförda arkeologiska kontrollen inte undersökts huruvida det kan finnas bevarade gravar eller

andra lämningar av medeltida karaktär under det påträffade kalkstensgolvet. Då den första kyrkan före utbyggnaden var mindre bör den del som nu har undersökts varit del av kyrkogården. Det kan därmed inte uteslutas att det finns ytterligare lämningar av arkeologiskt intresse på platsen. Det noterade svärtade jordlagret i mellanrummet mellan kalkstenarna i golvet stärker intrycket av en sådan tolkning.

Åtgärdsförslag

För att möjliggöra framtida undersökningar av det som eventuellt kan finnas under det medeltida golvet, liksom för att undvika skador på själva kalkstensgolvet, bör det nya golvet uppföras med eftertänksamhet. Kalkstensgolvet bör täckas med lämpligt material som inte påverkar stenen negativt och det bärlager som ska hålla det nya golvet på plats bör vara av sådan karaktär att det vid framtida undersökningar kan tas bort.

Enligt den konstruktionsritning som exploitören föreslagit för Länsstyrelsen ska det nya kalkstensgolvet byggas ovanpå ett nedre lager makadam,

däröver 150–200 mm cellplast, 100 mm betong med nätarmering, 30 mm sättbruk och 30 mm kalksten. Museiarkeologi sydost föreslår att uppbyggnaden kompletteras med skyddande skikt, geotextil eller liknande, underst och mot det medeltida kalkstensgolvet, samt mot kyrkans ytterväggar för att undvika skada på fornlämningen. Det måste dock påtalas att konstruktionen innebär en övertäckning av fornlämningen som påverkar möjligheten att i framtiden göra ytterligare arkeologiska undersökningar. Länsstyrelsen bedömer om denna konstruktion är acceptabel.

Referenser

- Boström, R. 1976. *Glömminge kyrka*. Särtryck ur Kalmar Nations skriftserie, LI. Uppsala.
- Jumme, L. 2009. *Glömminge kyrka. Antikvarisk kontroll vid byte av värmesystem. Öland, Växjö stift, Kalmar län, Glömminge socken*. Kyrkoantikvarisk rapport: januari 2009. Kalmar läns museum
- Jumme, L. 2023. *Underlag till beslut gällande borttagande av bänkar i Glömminge kyrka*. Kalmar läns museum.
- Källström, M & Schulze, H. 2010. *Boplatser vid Glömminge skola*. Arkeologisk utredning och förundersökning 1992. RAÄ 168, Glömminge 1:11, Glömminge socken, Mörbylånga kommun, Öland. Kalmar läns museum. Rapport 2010:8. (RAÄ dnr 3.4.2-3262-2009)
- Lindblom, C. 2010. *Forntida spår i Glömminge backe*. Fornlämning RAÄ 128:1. Fastigheterna Glömminge 1:18 och 1:66, Glömminge socken, Mörbylånga kommun, Öland. Arkeologikonsult, 2010:2407. RAÄ dnr 321-282-2011.
- Rajala, E. 2006. *Glömminge kyrka. Glömminge kyrka och kyrkogård*. Glömminge, Mörbylånga kn, Öland. Arkeologisk förundersökning 1986. Nationella rapportprojektet 2006. Kalmar läns museum.
- Rasch, M. 1991: Glömminge sn. *Ölands järnåldersgravfält* volym II. RAÄ och SHM. Tr Kalmar.
- Schulze, H. 2007. *Glömminge kyrkas värmecentral – arkeologisk förundersökning*. Kalmar läns museum.
- Stibéus, M. 2021. *Boplatser och gravar – ny kunskap utmed väg 136*. Arkeologisk utredning. Rapport 2021:17. SHMM. Arkeologerna.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	5423–2024
Kalmar läns museums dnr:	33-234-2024
Projektnummer KLM:	A2464
KMR uppdragsnr:	202401761
Spridningstillstånd, LM:	507-98-2848
Uppdragsgivare:	Svenska kyrkan, Södra Ölands pastorat
Landskap:	Öland
Kommun:	Mörbylånga
Socken:	Glömminge
Fastighet:	Glömminge kyrka 1:2
Fornlämningsnr:	L1955:2213
X koordinat:	6287130 (N)
Y koordinat:	593860 (E)
Latitud:	56.718755
Longitud:	16.533598
M ö h:	33 möh.
Fältarbetstid:	7/4, 28/4
Antal arbetsdagar:	1,5
Personal:	Ulrika Söderström
Foto, Du-nummer:	Du506_1-29
Fyndnummer:	46957:1-6
Fynd:	Fynden förvaras i väntan på fyndfördelning i Kalmar läns museums magasin under sitt KLM. Fynden finns registrerade i en för ändamålet upprättad Microsoft Access-databas.
Analyser:	Inga analyser genomfördes.
Tidsålder:	Medeltid/Nyare tid
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Handinprickning Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Antikvarisk konsekvensbedömning	30
Bilaga 2. Digitala bilder	38
Bilaga 3. Konserveringsrapport	39
Bilaga 4. Fyndlista	43

Bilaga 1. Antikvarisk konsekvensbedömning

2025-05-12 med komplettering 2025-05-13

PM

Arkeologisk och antikvarisk kontroll med konsekvensbedömning

Ärende: Golvbyte Glömminge kyrka

Glömminge kyrka 1:2, Glömminge socken, Mörbylånga kommun, Öland

Fornlämningsnummer: L1955:2213

LST dnr: 5423–2024 (KML kap 2), 433-4336-2024 (KML kap 4)

KLM dnr: 33-234-2024 (KML kap 2), 32-210-2024 (KML kap 4)

Bakgrund

Svenska kyrkan, genom Södra Ölands pastorat, har ansökt om att ta bort befintlig inredning och golvkonstruktion i Glömminge kyrka för att ge plats åt en ny samlingsyta i kyrkans sydöstra del. I samband med detta har man för avsikt att lägga ett nytt kalkstensgolv som ersättning för trägolvet, varför arbetsföretaget även omfattar schaktning/handgrävning ner till ca 40 cm djup från den befintliga golvnivån-

Med anledning av arbetet beslutade Länsstyrelsen Kalmar län (LST) om att borttagandet av bänkar och golv skulle ske med antikvarisk medverkan i enlighet med kap 4 KML. För denna medverkan har bebyggelseantikvarie Liselotte Jumme, Kalmar läns museum, ansvarat.

Då Glömminge kyrka har anor från tidig medeltid (ca 1100) och är registrerad som möjlig fornlämning i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister beslutade LST även om att borttagandet av det underliggande golvet från 1819 samt schaktning skulle ske med arkeologisk kontroll i enlighet med kap 2 KML. Huvudsyftet med den arkeologiska kontrollen var att förhindra att fornlämningen skadas vid planerade markingrepp. För denna kontroll har arkeolog Ulrika Söderström, Kalmar läns museum, ansvarat.

Genomförandet

Antikvarisk medverkan

Antikvarisk medverkan genomfördes genom två fältbesök med dokumentation, 2025-03-31 och 2025-04-03. Vid båda tillfällena deltog Mats Grandin (nedan kallad hantverkaren) från företaget Svensk Entreprenad.

Vid första tillfället 2025-03-31 skulle nedmontering av bänkar just påbörjas (fig.1). Inför det hade det aktuella området avgränsats från resten av kyrkan för att inte damm och smuts skulle spridas. Avgränsningen var mycket varsamt gjord utan infästningar i inredning och väggar. Antikvarien fotograferade som en dokumentation. Hantverkaren berättade hur de två bänkarna, nr 12 och 13 på södra sidan, skulle lossas från golvet och forslas till kyrkans lokal i Kastlösa, inklusive bänkdörrar och frontparti. Länsstyrelsen hade inte i tillståndsbeslutet krävt att inredningen skulle sparas. Antikvarien påtalade vikten av att vara särskilt varsam vid borttagande av inredningen kring pelarnas baser eftersom pelarna framöver ska lagas upp. Det befintliga

2025-05-12 med komplettering 2025-05-13

golvet bestod av spåntade jämbreda furubräder med en bredd om 10 cm, inklusive spånt, samt en tjocklek på ca 3 cm. Bräderna var målade i en brunröd kulör. Golvet låg på regler med måtten 8 cm x 8 cm eller 10 cm x 10 cm som i sin tur var uppstöttade med bräder till jämn nivå. Antikvarien och hantverkaren kom överens om att bänkar och golv kunde monteras ner/rivas.

Figur 1. Mats Grundin funderar över nedmonteringen av bänkar. I bakgrunden syns det "tält som bggts upp för att skydda resen av kyrkan från damm.

Vid det andra tillfället, 2025-04-03, var bänkar och det översta golvet borta och det underliggande trägolvet framtaget (fig. 2). Detta golv bestod av furubräder i kraftiga dimensioner, kilsågade och sammanfogade med lös plugg. Bräderna var 19-28 cm breda och 5-8 cm tjocka. Det noterades av pelarna som hör till läktarunderbyggnaden står på stenar uppstöttade med bräder. Golvet hade två rektangulära urtag som om viket var återanvänt från något annat. Det fanns också tre gropar som såg ut att vara orsakade av slitage. Golvet fotodokumenterades och en enkel skiss gjordes även för hand. När golvet togs upp, vilket gjordes i ett parti när antikvarien

2025-05-12 med komplettering 2025-05-13

var kvar på plats, noterades att flera golvbräder var hyvlade undertill där de låg på balkar för att få till ett jämnt golv.

Figur 2. Det kraftiga golvet som kom fram under befintligt golv.

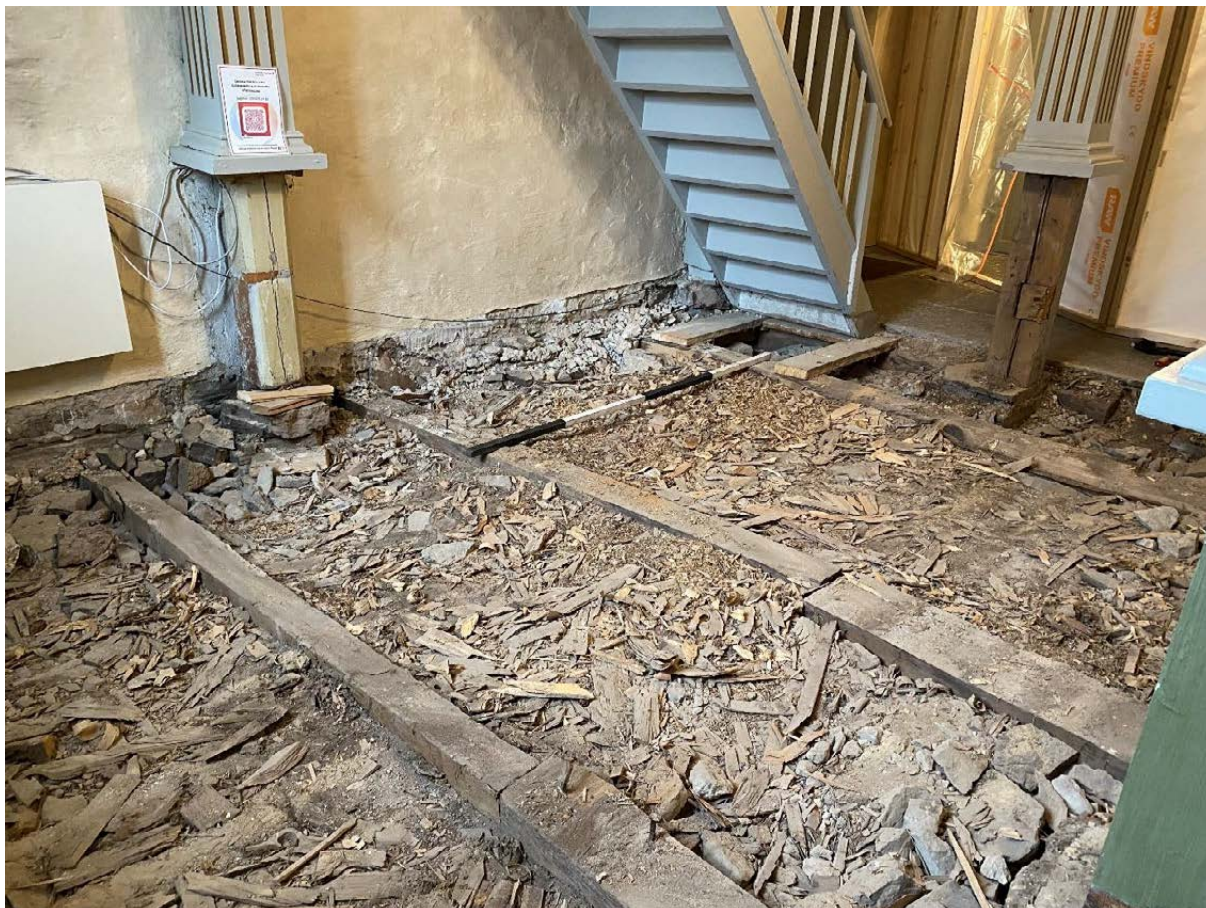

Figur 3. Antikvarien och hantverkaren kom överens om att hela golvet kunde rivas men att bjälklaget skulle sparas till arkeologen tog över dokumentationen.

Arkeologisk kontroll

Den arkeologiska kontrollen genomfördes vid två tillfällen, 2025-04-07 samt 2025-04-28.

Vid första tillfället hade befintlig inredning samt två nivåer av golvlager borttagits. Bjälklaget hade sparats i läge (fig. 4). Mellan detta fanns ett utfyllnadslager bestående av träflis, kalkbruk samt större och mindre kalkstenar liggande i finkornig brun sand.

Figur 4. Bjälklaget under andra golvnivån och den däremellan utfyllda ytan var framtaget vid första kontrollen. På bilden syns tydligt massornas karaktär: mindre kalksten, träflis och sand. Foto från SO.

I enlighet med undersökningsplanen inleddes den arkeologiska kontrollen med en avsökning av den ca 4x5 meter stora ytan med metalldetektor. Därefter handgrävdes två rutor/schakt. Från tidigare undersökningar fanns uppgift om att spår av den medeltida kyrkans mur kunde finnas i den norra delen, varför ett schakt förlades hit. Ytan grävdes ner till ca 0,45 m under nuvarande golvnivå (fig. 5). Fyllningsmaterialet bestod av raseringsmassor; dels den i ytan synliga träflisen, kalkbruk och kalksten i finkornig brun sand men även ett sparsamt inslag av fönsterglas och trasiga tegelpannor. I den norra schaktkanten var materialet mycket poröst pga. sanden, men här fanns också ett antal huggna kalkstenar som kan ha utgjort delar av kyrkans grundläggning. Dessa stenar låg dock inte i läge utan hade använts som utfyllnad. Mot botten av rutan blev materialet mer kompakt och stenfritt. Inga fynd av särskilt arkeologiskt intresse påträffades och inga andra spår av arkeologiskt intresse kunde till en början iakttas i denna del av ytan.

Figur 5. Den norra schaktkanten med den porösa sandfyllningen synlig samt löst liggande kalkstenar. Foto från S.

Figur 6. I den södra delen av ytan framkom tre stenar som tycktes ligga i ett mörkbrunt, humöst jordlager lagt på träplankor. En av dessa syns direkt i anslutning till stenläggningen till höger i bild. Foto från N.

I den södra delen av ytan, ca 1 meter in från den södra ytterväggen, grävdes ytterligare en meterstor ruta. Samma fyllningsmassor kunde konstateras. Men på ca 0,40–0,48 meters djup framkom tre kalkstenar som föreföll huggna och delvis liggande i läge. Vid framrensningen kunde det slås fast att de låg i ett homogent mörkbrunt jordlager samt att det fanns en rest av en plankor i trä som gick in under stenläggningen (fig. 6). Stenläggningen föreföll fragmentarisk men jordlagret fortsatte runt de framkomna stenarna och vidare in i schaktkanten.

Inför den fortsatta tömningen av ytan på fyllnadsmassor gjordes bedömningen att risken att dessa skulle innehålla nya lämningar eller föremål av antikvariskt intresse som små. Arkeologen gav instruktioner för hur massorna kunde avlägsnas för hand på ett varsamt sätt. Instruktion gavs även om att låta stenar som framkom på djup om 0,4 meter eller mer ligga kvar i läge och att frilägga det bruna underliggande lagret med försiktighet för vidare arkeologisk dokumentation. Under tiden som arbetet med att tömma ytan på fyllnadsmassor pågick hölls arkeologen underrättad av hantverkaren om detta via sms med bilder och frågor om hur ev. framkomna stenar och fynd skulle hanteras.

När kontrollen återupptogs i slutet på april kunde det konstateras att borttagandet av lagret med raseringsmassor gjorts med stor varsamhet. Det kunde också konstateras att det som vid den första kontrollen tolkades som resterna av ett äldre golv med mindre kalkstenar liggande på plankor i ett mörkbrunt jordlager var en "täckning" av det faktiska golvet som fanns under. För att bedöma bevarandegraden av golvet och konsekvenserna av den planerade byggnationen rensades ytan på ytterligare ca 0,05 m jord och sten. En plankor togs in i preparat för bedömning av kvalité för dendrokronologisk analys. När detta gjorts kunde det konstateras att det högst sannolikt är det ursprungliga kalkstensgolvet som lades in när denna del av kyrkan byggdes ut, enligt Ragnhild Boström omkring 1250 (fig. 7, Boström 1976).

Ett fåtal fynd påträffades vid friläggningen, delvis vid avsökning med metalldetektor: tre mynt, ett bleck (sannolikt i cu-leg), samt en portnyckel i järn. Metallföremålen har lämnats till konservator för bedömning av insats.

Figur 7. Det påträffade kalkstensgolvet var i stort sett intakt med några få skador i den SV delen. Foto från SO.

Antikvarisk konsekvensbedömning

Det påträffade kalkstensgolvet är med största sannolikhet det golv som lades i samband med att Glömminge kyrka byggdes ut omkring 1250 med en rymlig korsarm utanför den dåvarande sydportalen (Boström 1976:78). Korsarmen bör ha varit i bruk fram till dess att kyrkan återigen byggdes ut mot söder under 1800-talet. Det bör särskilt noteras att det vid den nu genomförda arkeologiska kontrollen inte har undersökts huruvida det kan finnas bevarade gravar eller andra lämningar av medeltida karaktär under det påträffade kalkstensgolvet. Då den första kyrkan före utbyggnaden var mindre bör den del som nu har undersökts varit del av kyrkogården. Det kan därmed inte uteslutas att det finns ytterligare lämningar av arkeologiskt intresse på platsen.

För att möjliggöra framtida undersökningar av det som eventuellt kan finnas under det medeltida golvet, liksom för att undvika skador på själva kalkstensgolvet, bör det nya golvet uppföras med eftertänksamhet. Kalkstensgolvet bör täckas med lämpligt material som inte påverkar stenen negativt och det bärlager som ska hålla det nya golvet på plats bör vara av sådan karaktär att det vid framtida undersökningar kan tas bort.

Föreslagen konstruktion (bifogas som ritning i mail till lst 2025-05-13) av det nya golvet visar att det är tänkt att byggas upp av makadam nederst, däröver 150-200 mm cellplast, 100 mm betong med nätarmering, 30 mm sättbruk och 30 mm kalksten. Under förutsättning att uppbyggnaden kompletteras med att det läggs ett skyddande skikt, geotextil eller liknande, längst ner mot det medeltida kalkstensgolvet och mot ytterväggar, är bedömningen att konstruktionen inte skadar kyrkan eller fornlämningen. Det måste dock påtalas att konstruktionen innebär en övertäckning av fornlämningen som påverkar möjligheten att i framtiden göra ytterligare arkeologiska undersökningar. Länsstyrelsen får bedöma om denna konstruktion är acceptabel.

Val av nytt kalkstensgolv, mått, ytbehandling, kulör, fogens nyans, behöver göras med stor omsorg för att anpassa till kyrkans övriga kalkstensgolv. Dessa val bör göras i samverkan med antikvariskt medverkande.

Liselotte Jumme

I roll som antikvariskt medverkande

Ulrika Söderström

I roll som arkeologisk kontrollant

Referenser

Boström, Ragnhild (1976). *Glömminge kyrka*. Särtryck ur Kalmar Nations skriftserie, LI. Uppsala.

Konserveringsrapport

Fyndort: Glömminge Kyrka

Ansvarig konservator:

Stina Damberg

Kontaktperson: Ulrika Söderström

Rapportdatum:

2025- 09-26

Inledning

I samband med en arkeologisk undersökning i Glömminge kyrka inkom sex föremål till konservering våren 2025. På grund av begränsade resurser för konservering gjordes prioriteringar av åtgärder i samråd med arkeolog Ulrika Söderström.

Föremål

F1. Mynt, kopparlegering.

F2. Mynt, kopparlegering.

F3. Beslag, kopparlegering.

F4. Mynt, kopparlegering.

F5. Knapp, metall.

F6. Portnyckel, järn.

Åtgärder

F1 och F2. Mynten rengjordes med trästicka, pensel, etanol och avjoniserat vatten, samt roterande gethårstrissa. Avslutningsvis sköljning i etanol. Ingen ytbehandling.

F3. Blecket. Rengjordes mekaniskt. 5% EDTA (pH5) användes på baksidan, lades på bomull och lät verka. En bit lossade från baksidan under rengöring. Avslutningsvis sköljning i avjoniserat vatten och etanol. Ingen ytbehandling.

F4. Rengjordes med trästicka, pensel, etanol och avjoniserat vatten samt även lite 5% EDTA (pH5) på tops för att ta bort grön korrosion som skymde präglingen. Därefter noggrann sköljning i avjoniserat vatten. Roterande gethårstrissa. Avslutningsvis sköljning i etanol. Ingen ytbehandling.

F5. Ytan hade gröna fläckar som delvis gick bort med avjoniserat vatten på tops. Resterande avlägsnades med 5% EDTA på tops. Föremålet sköljdes väl i avjoniserat vatten och sedan etanol.

F6. I samråd med arkeolog beslöts att nyckeln inte skulle få någon stabiliserande behandling då konserveringsbudgeten inte räckte till det. Däremot limmades de lösa delarna i greppet fast med Paraloid B72. Två av brotten hade tydlig passform medan den tredje var mindre tydlig på grund av en saknad del. Några stenar avlägsnades för att visa formen tydligare.

Resultat

F1. Synlig prägling, 1671, 1/6 öre.

F2. Synlig prägling, 1726, "FRS" (Fredrik I). Inslag av små gropar med grön korrosion kvarstår. Bedöms inte allvarlig men kan hållas under uppsikt vid eventuell förvaring i fuktigt klimat.

F3. Framsidan dekor, ingen större skillnad efter konservering. På baksidan finns en grå beläggning, kan vara t.ex. förtening. Detta syntes även på baksidan av den bit som lossnade. Mycket korrosion på baksidan, svårt att se spår av fastsättning eller liknande, men "tennet" syns mest i kanterna.

F4. Synlig prägling, 1719 1 Ö KM. Troligen Ulrika Eleonora.

F5. Knappen hade gröna fläckar som avlägsnades, mindre bruna fläckar kvarstår. Mönstret syns tydligare efter rengöring. Inga stämplat eller liknande har noterats.

F6. Nyckeln har ej blivit fullständigt konserverad och kommer troligtvis att brytas ned med tiden och delar av ytan kommer lossna, vilket ofta sker med arkeologiskt järn som ej behandlas. Processen kan saktas ner genom att förvara föremålet så torrt som möjligt, allra helst i en relativ luftfuktighet under 20%.

Hantering och förvaring

Föremålen bör förvaras torrt, gärna under 30% relativ luftfuktighet. Hanteras med handskar.

Bilder

Ovan: Fynd 1 före och efter konservering.

Ovan: Fynd 2 före och efter konservering.

Ovan: Fynd 3 före och efter konservering

Ovan: Fynd 4 före och efter konservering.

Ovan: Fynd 5 före och efter konservering.

Ovan: Fynd 6 före och efter åtgärd. Föremålet är inte fullständigt konserverat.

Bilaga 4. Fyndlista

KLM 46 957

Fnr	Fyndtyp	Material	Antal	Längd (mm)	Bredd (mm)	Tjocklek (mm)	Vikt (g)	Anmärkning	Typ
1	Övrig metall	Cu-leg	1	26	26	0,2	6,4	1/6 öre kopparmynt präglat för Karl XI 1671	Mynt
2	Övrig metall	Cu-leg	1	24	24	0,15	4,4	Mynt präglat för Fredrik I 1726	Mynt
3	Övrig metall	Annan	1	15	15	0,1	1,4	Knapp med förtennad yta, dekorativa linjer	
4	Övrig metall	Cu-leg	1	23	23	0,1	5,1	Mynt präglat för Ulrika Eleonora 1719	Mynt
5	Övrig metall	Cu-leg	1	24	16	0,1	1,7	Möjligen ett bokbeslag, punktdekor kryssmönster	Beslag
6	Järn		1	360	85	20	669,4	Kasserat	Nyckel

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

